

EXIT Z AKADEMICKÉJ SPIN-OFF SPOLOČNOSTI - PREVENCIA, PREVENCIA, PREVENCIA!

EXIT FROM ACADEMIC SPIN- OFF COMPANY - PREVENTION, PREVENTION, PREVENTION!

ABSTRAKT Akademické spin-off spoločnosti predstavujú dôležitý nástroj komercializácie výsledkov výskumu a vývoja, pričom ich úspešná prevádzka si vyžaduje stabilné vlastnícke vzťahy a efektívnu kontrolu nad strategickým smerovaním. Neželaný alebo nekontrolovaný exit spoločníkov môže ohroziť kontinuitu podnikania, ochranu duševného vlastníctva a finančnú stabilitu spoločnosti. Tento článok sa zameriava na mechanizmy prevencie exitu spoločníkov v spin-off spoločnostiach verejných výskumných inštitúcií (v.v.i.), pričom analyzuje ich právne základy a praktické uplatnenie. Medzi kľúčové nástroje patria schvaľovanie prevodu obchodného podielu valným zhromaždením, predkupné právo, *drag along* klauzula, iné zmluvné obmedzenia a prípadne aj záložné právo a zákaz konkurencie. Článok skúma ich výhody a limity, pričom odporúča ich vhodnú implementáciu v spoločenskej zmluve alebo dohode spoločníkov. Cieľom je poskytnúť právny rámec možností pre efektívnu prevenciu rizík a zabezpečenie dlhodobej udržateľnosti spin-off spoločností.

ABSTRACT Academic spin-off companies are an important tool for the commercialisation of research and development results, and their successful operation requires stable ownership relationships and effective control over strategic direction. An unwanted or uncontrolled exit of shareholders can threaten business continuity, the protection of intellectual property and the financial stability of the company. This article focuses on mechanisms for preventing shareholder exit in spin-off companies of public research institutions (v.v.i.), analysing their legal foundations and practical application. Key instruments include approval of the transfer of shares by the general meeting, pre-emption rights, *drag along* clauses, other contractual restrictions, and possibly also liens and non-compete clauses. The article examines their advantages and limitations in detail, recommending their appropriate implementation in the articles of association or shareholders' agreement. The aim is to provide a legal framework for effectively preventing risks and ensuring the long-term sustainability of spin-off companies.

ÚVOD

Akademické spin-off spoločnosti sú – resp. môžu byť – významným nástrojom komercializácie výsledkov výskumu a vývoja. Ich zakladateľmi sú na jednej strane vysoké školy a verejné výskumné inštitúcie (v.v.i) a to spravidla v partnerstve s ich zainteresovanými zamestnancami na strane druhej. Podmienky zakladania takýchto spoločností sú v slovenskom právnom poriadku upravené zákonom o vysokých školách (č. 131/2002 Z. z.), zákonom o verejnej výskumnej inštitúcii (č. 243/2017 Z. z.) a Obchodným zákonníkom (č. 513/1991 Zb.). O internej úprave zakladania spin-off spoločností pojednával skorší článok autora v našom časopise TTb.¹ Kľúčovou otázkou, ktorou sa autor zaoberá v tomto článku, je, ako predísť nežiadúcemu-neriadenému exitu (odchodu) spoločníkov a čo je v tomto smere možné spraviť preventívne už vo fáze zakladania spin-off spoločnosti. Pre zjednodušenie v texte uvažujeme len s v.v.i., avšak ponúknuté odporúčania sú v zásade použiteľné aj pre vysoké školy a ich spin-off spoločnosti. Pozornosť je venovaná len spoločnosti s ručením obmedzeným (s.r.o.) ako najčastejšie využívanou právnou formou spin-off spoločnosti.

RIZIKÁ EXITU SPOLOČNÍKOV V AKADEMICKOM SPIN-OFFE

Vo všeobecnosti exit spoločníka môže byť spôsobený rôznymi dôvodmi, od osobných a finančných, až po nezlučiteľne rozdielne názory o ďalšom smerovaní spoločnosti. Skôr či neskôr otázka exitu spoločníkov príde na riešenie v každej spoločnosti a je potrebné na ňu myslieť už pri zakladaní spoločnosti. Z pohľadu v.v.i. je kľúčové, aby exit niektorého zo spoločníkov neohrozil kontrolu nad spoločnosťou, strategické rozhodovanie, ochranu duševného vlastníctva a finančnú stabilitu spin-off spoločnosti.

S exitom úzko súvisí aj riziko tzv. *deadlocku*, teda pátovovej situácie medzi spoločníkmi, predstavuje závažný problém, ktorý môže paralyzovať rozhodovacie procesy a ohroziť samotné fungovanie spoločnosti. Osobitne v prípade, keď v.v.i. vstupuje do spin-off spoločností nepeňažným vkladom (napr. patentmi, know-how), je nevyhnutné, aby mala zabezpečené mechanizmy prevencie neželaného (neriadeného) exitu spoločníkov.

MECHANIZMY PREVENIE A RIADENIA EXITU

Pre účely spin-off spoločnosti s účasťou v.v.i. je možné identifikovať viacero nástrojov ochrany pred nekontrolovaným exitom spoločníkov:

- Schvaľovanie prevodu obchodného podielu valným zhromaždením
- Predkupné právo na obchodný podiel
- *Drag along* (povinnosť pridať sa k predaju obchodného podielu)
- Iné zmluvné obmedzenia a klauzuly
- Záložné právo na obchodný podiel
- Zákaz konkurencie

Nie všetky tieto nástroje musia byť použité v každom prípade, avšak prvé tri z nich zrejme možno považovať za štandard dobrej praxe. Správnym miestom na adresovanie týchto otázok je spoločenská zmluva (prioritne) alebo prípadne samostatná dohoda spoločníkov (subsidiárne).¹¹

SCHVAĽOVANIE PREVODU OBCHODNÉHO PODIELU VALNÝM ZHROMAŽDENÍM

Zmluvné obmedzenia prevodu podielu môžu výrazne ovplyvniť možnosť exitu spoločníka a prípadne ho aj zablokovať. Štandardne spočíva v po-

¹ KLINKA, T.: Ako interne upraviť zakladanie spinoff spoločností v prostredí SAV? CVTI SR. TRANSFER TECHNOLOGII bulletin 1/2024. s. 26-29.

¹¹ Zásah do kompetencie valného zhromaždenia musí byť vždy súčasťou spoločenskej zmluvy (resp. stanov), nepostačuje tu dohoda spoločníkov. Pozri § 125 ods. 1 písm. k) Obchodného zákonníka. Dohody medzi spoločníkmi na všeobecnej úrovni upravuje § 66c Obchodného zákonníka. Pokiaľ ide o záložné právo na obchodný podiel, takáto úprava nezvykne bývať súčasťou spoločenskej zmluvy, pretože záložné právo by už od vzniku spoločnosti figurovalo v obchodnom registri.

žiadavke schválenia každého prevodu obchodného podielu valným zhromaždením, čím sa zabezpečí, že obchodný podiel nebude prevedený na toxic-kú tretiu osobu, ktorý by mohla ohroziť strategické ciele spin-off spoločnosti. Takúto kompetenciu však valné zhromaždenie nemá zo zákona (§ 125 Obchodného zákonníka), ale je potrebná zodpovedajúca úprava v spoločenskej zmluve,¹¹ prípadne v stanovách spoločnosti, ktoré však pre s.r.o. nie sú povinné a ani obvyklé. Určite je potrebné zohľadniť výšku (veľkosť) obchodných podielov jednotlivých spoločníkov, uznášaniaschopnosť valného zhromaždenia a potrebnú väčšinu na schválenie prevodu obchodného podielu, čo sú parametre, ktoré sa tiež typicky dojednávajú v spoločenskej zmluve. V.v.i. ako spoločník by v žiadnom prípade nemala dopustiť, že by sa v dôsledku schvaľovania prevodu obchodného podielu valným zhromaždením len sama obmedzila v možnostiach prevodu svojho obchodného podielu, avšak na druhej strane by nemala fakticky žiadny vplyv na zablokovanie prevodu obchodného podielu ostatných spoločníkov.

PREDKUPNÉ PRÁVO NA OBCHODNÝ PODIEL

Predkupné právo zabezpečuje, že spoločník, ktorý sa rozhodne previesť svoj obchodný podiel (alebo jeho časť), ho najprv ponúkne ostatným spoločníkom a to pomerne k podielu ich vkladov na základnom imaní spoločnosti a to za rovnakých podmienok, za ktorých je tretia strana pripravená obchodný podiel odkúpiť. Aj tu platí, že predkupné právo na obchodný podiel nevzniká zo zákona ako v prípade spoluvlastníkov podľa § 140 Občianskeho zákonníka, ale je potrebné ho osobitne dohodnúť a to v spoločenskej zmluve alebo v dohode spoločníkov. Z pohľadu v.v.i. ako spoločníka spin-off spoločnosti nemusí byť táto klauzula o predkupnom práve zásadná a je prípadne možné ju aj vynechať, ak je dostatočne dobre nastavené schvaľovania prevodu obchodného podielu valným zhromaždením, ako je vysvetlené v predchádzajúcej časti. Oba tieto mechanizmy je však dobre možné aj kumulovať, keď napríklad v.v.i. síce neuplatní svoje predkupné právo, ale môže prevod obchodného podielu zablokovať na valnom zhromaždení.

Pri úprave predkupného práva je potrebné pamätať na špecifikáciu náležitostí ponuky obchodného podielu, lehotu na uplatnenie predkupného práva, zánik predkupného práva, ak nebude včas uplatnené, na riešenie situácii, keď sa uplatnením predkupného práva nevyčerpá celý ponúknutý obchodný podiel (v prípade viac ako 2 spoločníkov) ako aj na formu a doručovanie zodpovedajúcich právnych úkonov.

Na tomto mieste je potrebné upozorniť na špecifické zákonné obmedzenie pri nakladaní s majetkom v.v.i., ktoré môže byť relevantné a je potrebné naň preventívne pamätať v prípade predkupného práva na obchodný podiel a prípadne aj iných klauzúl predpokladajúcich prevod obchodného podielu medzi spoločníkmi. Podľa § 32 ods. 2 zákona o verejnej výskumnej inštitúcii (č. 243/2017 Z. z.) v.v.i. nesmie uzatvoriť zmluvu, ktorá sa týka nadobudnutia majetku v.vi. alebo jeho scudzenia so svojím riaditeľom (pozri § 16), s členom svojej správnej rady (pozri § 17), vedeckej rady (pozri § 18) alebo dozornej rady (pozri § 19), so svojím vedúcim zamestnancom (§ 9 ods. 3 Zákonníka práce), so svojím zamestnancom zodpovedným za nakladanie s majetkom verejnej výskumnej inštitúcie alebo s blízkou osobou niektorej z týchto osôb (pozri § 16 Občianskeho zákonníka). Je vhodné poznamenať, že toto zákonné obmedzenie sa nevzťahuje na „bežných“ zamestnancov v.v.i. Ak by však jedným zo spoločníkov v spin-off spoločnosti mala byť niektorá z osôb vymenovaných v § 32 ods. 2 zákona o verejnej výskumnej inštitúcii, predkupné právo na obchodný podiel v.vi. by nemalo byť vôbec dohodnuté v prospech takéhoto spoločníka (spoločníkov), pretože jeho výkonom by došlo k porušeniu zákona o verejnej výskumnej inštitúcii s následkom absolútnej neplatnosti (pozri aj § 32 ods. 4 zákona o verejnej výskumnej inštitúcii). V takýchto prípadoch by riešením mohlo byť dohodnutie predkupného práva len v prospech v.v.i., nie však v prospech takéhoto spoločníka, ktorého zákon výslovne vylučuje z okruhu osôb oprávnených nadobudnúť majetok v.v.i. Uvedené primerané platí aj o iných klauzulách predpokladajúcich prevod obchodného podielu medzi spoločníkmi, ktoré stručne uvádzame ďalej v časti Iné zmluvné obmedzenia a klauzuly.

DRAG ALONG (POVINNOSŤ PRIDAŤ SA K PREDAJU OBCHODNÉHO PODIELU)

Podstatou klauzuly *drag along* je, že pri splnení určitých podmienok (napr. vstup strategického investora alebo dodržanie minimálnej ceny podielu) budú aj ostatní spoločníci povinní predat' svoje podiely za tých istých podmienok. Takýto mechanizmus môže byť výhodný pre v.v.i., ktorá si chce zabezpečiť možnosť koordinovaného predaja v prípade záujmu strategického investora, a tým ochrániť hodnotu svojho duševného vlastníctva a vložených aktív. Podmienkou platnosti takejto dohody je súhlas všetkých spoločníkov pri uzatvorení spoločenskej zmluvy alebo jej neskoršej úprave, prípadne v dohode spoločníkov.

Klauzula *drag along* môže byť formulovaná aj tak, aby chránila nielen väčšinových, ale aj menšinových spoločníkov, pokiaľ je to v súlade so strategickými cieľmi spin-off spoločnosti a pri zohľadnení výšky obchodného podielu v.v.i. Bežne sa používa na ochranu väčšinových spoločníkov, ktorí chcú predat' svoj podiel (alebo jeho časť), avšak je možné dohodnúť aj jej aplikáciu v prospech v.v.i., ktorá nemá v spin-off spoločnosti väčšinový podiel. V praxi je dôležité, aby bolo v spoločenskej zmluve jasne uvedené, či *drag along* môže byť uplatnená v prospech menšinového spoločníka, ak je ním práve v.v.i.

Klauzula *drag along* môže byť rozšírená aj vopred udelené poverenie pre toho spoločníka, v prospech ktorého svedčí táto klauzula, aby v mene všetkých spoločníkov rokoval so strategickým investorom a odsúhlasoval najlepšiu finálnu ponuku (BAFO - Best and Final Offer), pričom nie je nevyhnutné, aby takúto ponuku schvaľovali aj ostatní spoločníci. Tým sa zabraňuje blokovaniu predaja niektorým zo spoločníkov, ktorý by inak mohol zablockovať vstup investora. Aby takýto nástroj bol plne efektívny, je vhodné v prípadoch aplikácie klauzuly *drag along* výslovne vylúčiť schvaľovanie prevodu obchodného podielu valným zhromaždením a tiež uplatňovanie predkupného práva.

Pre úplnosť je vhodné poznamenať, že klauzula *drag along* nemá zákonnú úpravu pre s.r.o., nájdeme ju však v ustanoveniach Obchodného zákonníka o akciovnej spoločnosti, konkrétne v § 220y Obchodného zákonníka (Právo požadovať prevod akcií) v rámci tzv. vedľajších ustanovení akcionárskej zmluvy. Ani táto zákonná úprava neobmedzuje klauzulu *drag along* len na ochranu väčšinového akcionára. Podstatnými náležitosťami takejto klauzuly má byť určenie podmienok výkonu práva požadovať prevod akcií a tiež určenie rozsahu alebo spôsobu určenia rozsahu, v akom oprávnený akcionár môže prevod akcií požadovať. V súlade s princípom zmluvnej voľnosti (autonómie), ktorým sa riadia dohody medzi spoločníkmi v zmysle § 66c Obchodného zákonníka, kam svojím obsahom patria aj vedľajšie dojednania súvisiace s prevodom účasti na spoločnosti, je autor presvedčený, že klauzulu *drag along* je možné platne dojednať aj medzi spoločníkmi s.r.o.

Významovo obrátená klauzula s názvom *tag along*, ktorá chráni typicky menšinových spoločníkov (akcionárov), zakotvuje právo pridať sa k prevodu obchodného podielu (akcií) iného spoločníka (akcionára) v zmysle § 220x Obchodného zákonníka. Praktické využitie klauzuly *tag along* je z hľadiska v.v.i. ako spoločníka v spin-off spoločnosti len obmedzené.

INÉ ZMLUVNÉ OBMEDZENIA A KLAUZULY

Medzi ďalšiu zmluvné obmedzenia, ktoré preventívne môžu prispieť k lepšiemu zvládnutiu exitu niektorého zo spoločníkov môžeme zaradiť napríklad povinnú mediáciu, tzv. ruskú ruletu, tzv. *texas shoot-out*, tzv. *buy-sell agreement*, povinné rotovanie v štatutárnych orgánoch spoločnosti alebo aj rozhodcovská doložka na riešenie sporov medzi spoločníkmi.

Mediácia umožňuje spoločníkom dosiahnuť dohodu (vyriešiť spor) prostredníctvom nestranného mediátora. Povinná mediácia môže byť zakotvená v spoločenskej zmluve ako povinný krok pred akýmkoľvek súdnym alebo arbitrážnym riešením sporu. Tento mechanizmus zvyšuje šancu na dohodu a minimalizuje eskaláciu konfliktu.

Ruská ruleta predstavuje mechanizmus riešenia *deadlocku*, pri ktorom jeden zo spoločníkov ponúkne svoj obchodný podiel za cenu, ktorú sám určí. Ostatní spoločníci majú potom povinnosť buď akceptovať ponuku (v pomere výšky svojich podielov) a ponúknutý podiel odkúpiť, alebo predat' svoj vlastný podiel danému spoločníkovi za rovnakú cenu. Tento mechanizmus podporuje spravodlivé ocenenie podielov a odrádza od neprimerane vysokých alebo nízkych ponúk.

V prípade *texas shoot-out* každý spoločník predloží nezávislej tretej strane tajnú ponuku, za ktorú je ochotný odkúpiť podiel druhého spoločníka. Vyššia ponuka víťazí a jej predkladateľ je povinný odkúpiť podiel za určenú cenu. Tento mechanizmus efektívne rieši situácie, kde sa spoločníci nedokážu dohodnúť na spôsobe ukončenia ich partnerstva v spoločnosti.

Mechanizmus *buy-sell agreement* umožňuje spoločníkom vopred dohodnúť podmienky výkupu podielov a tiež podmienky riešenia konkrétnych spúšťacích udalostí, ako je napríklad odkúpenie, predaj alebo odlúčenie, ku ktorým dochádza pri exite (odchode) spoločníka zo spoločnosti.

Ak všetky predchádzajúce mechanizmy zlyhajú, efektívnym riešením môže byť rozhodcovská doľožka, ktorou sa zveruje riešenie sporov medzi spoločníkmi nezávislému rozhodcovskému súdu podľa zákona o rozhodcovskom konaní (č. 244/2002 Z. z.). Medzi hlavné výhody rozhodcovského konania patrí najmä jeho rýchlosť, keď dĺžka rozhodcovského konania sa počíta rádovo v nižších jednotkách mesiacov, jeho diskretnosť (neverejnosť), odbornosť (expertíza) a nemožnosť podať odvolanie proti rozhodcovskému rozsudku, ak si možnosť odvolania spoločníci výslovne nedohodnú, čo ani nie je obvyklé. Zoznam stálych rozhodcovských súdov je uvedený na webstránke Ministerstva spravodlivosti SR.¹¹¹

ZÁLOŽNÉ PRÁVO NA OBCHODNÝ PODIEL

Zriadenie záložného práva na obchodný podiel sa odlišuje od skôr uvedených nástrojov riadeného exitu, keďže jeho hlavným účelom je v zmysle § 117a Obchodného zákonníka zabezpečenie určitej pohľadávky a nepriamo aj ochrana pred exekúciou obchodného podielu. V určitých situáciách však môže aj záložné právo na obchodný podiel predstavovať efektívny nástroj ochrany ostatných spoločníkov. S týmto nástrojom je však potrebné narábať opatrne, pretože vytvára značnú nerovnováhu medzi spoločníkmi. Musí totiž existovať pohľadávka jedného spoločníka (veriteľ) proti druhému spoločníkovi (dlžník), ktorej splatenie sa zabezpečuje záložným právom na obchodný podiel spoločníka, ktorý je dlžníkom. Spoločník (dlžník) síce pokračuje vo výkone svojich práv spoločníka (§ 117a ods. 5 Obchodného zákonníka), avšak informácia o záložnom práve na jeho obchodný podiel je verejne dostupná v obchodnom registri, čo môže navonok znížiť dôveryhodnosť celej spin-off spoločnosti.

Záložným právom zabezpečená pohľadávka spoločníka (veriteľa) voči obchodnému podielu spoločníka (dlžníka) predstavuje zároveň aj ochranu založeného obchodného podielu pred exekúciou (pozri § 151h ods. 6 Občianskeho zákonníka a § 61q ods. 2 Exekučného poriadku), ktorú zrejme ani nie je možné dosiahnuť inak.

Záložné právo musí byť zriadené písomnou zmluvou s úradne osvedčenými podpismi (§ 117a ods. 2 Obchodného zákonníka) a je účinné až zápisom do obchodného registra (§ 117a ods. 4 Obchodného zákonníka).

Ak sa obchodný podiel môže prevádzať iba so súhlasom valného zhromaždenia (pozri vyššie), vyžaduje sa súhlas valného zhromaždenia aj na zriadenie záložného práva na obchodný podiel, inak záložné právo nevznikne; na prevod založeného obchodného podielu pri výkone záložného práva sa súhlas valného zhromaždenia nevyžaduje. Ak

¹¹¹ Pozri <https://www.justice.gov.sk/sluzby/rozhodcovia/#zoznamy>.

sa podľa spoločenskej zmluvy vyžaduje na prevod obchodného podielu splnenie inej podmienky, vyžaduje sa splnenie tejto podmienky aj na vznik záložného práva (§ 117a ods. 3 Obchodného zákonníka).

Zákon nevyklučuje, aby záložné právo bolo zriadené aj na obchodný podiel v.v.i. (pozri § 33 ods. 13 zákona o verejnej výskumnej inštitúcii).

ZÁKAZ KONKURENCIE

Zákaz konkurencie môže byť ďalším dôležitým opatrením pri exite spoločníka. Po jeho vystúpení zo spoločnosti tak môže byť dohodnuté obmedzenie jeho podnikateľskej činnosti v rovnakom alebo podobnom odvetví na určitý čas. Tým sa znižuje riziko, že „odídenci“ využijú získané know-how a obchodné kontakty na konkurenčnú činnosť, ktorá by mohla poškodiť spin-off spoločnosť.

Právny základ tejto klauzuly vychádza z § 136 Obchodného zákonníka, ktorý upravuje zákaz konkurencie síce pre konateľov spoločnosti, avšak spoločenská zmluva môže rozšíriť tieto obmedzenia aj na spoločníkov a to už počas ich pôsobenia v spoločnosti (pozri aj § 84 Obchodného zákonníka) alebo aj po ich exite (odchode) zo spoločnosti. V praxi môže zákaz konkurencie zahŕňať obmedzenie zakladania alebo účasti v konkurenčných spoločnostiach, zákaz poskytovania služieb konkurentom spin-off spoločnosti, časové a územné ohraničenie platnosti zákazu (napr. na obdobie dvoch rokov po exite spoločníka).^{IV}

Dôležitou súčasťou takejto dohody je aj jednoznačné definovanie, v čom spočíva porušenie zákazu konkurencie a mechanizmus kontroly a sankcie v prospech ostatných spoločníkov (alebo aj v prospech spoločnosti), aby bola zabezpečená vymožitelnosť tohto zákazu.

Je potrebné poznamenať, že samotný zákaz konkurencie nepredstavuje právnu prekážku exitu spoločníka zo spin-off spoločnosti. Môže však odrádzať spoločníka od takého exitu, ktorý by vo svojich dôsledkoch poškodzoval spoločnosť a ostatných spoločníkov.

ZÁVER

Preventívne opatrenia proti neželanému (nekontrolovanému) exitu spoločníkov sú nevyhnutné pre stabilitu akademických spin-off spoločností. Známe mechanizmy ako najmä schvaľovanie prevodu obchodného podielu valným zhromaždením, predkupné právo na obchodný podiel, *drag along* (povinnosť pridať sa k predaju obchodného podielu), záložné právo na obchodný podiel alebo zákaz konkurencie môžu byť účinnými nástrojmi ochrany vlastnickej štruktúry a zabezpečenia kontroly v.v.i. nad komercializovanými technológiami a duševným vlastníctvom. Vhodná implementácia týchto opatrení najmä v spoločenskej zmluve je kľúčová pre dlhodobú udržateľnosť spin-off spoločností.

Autor:

Tomáš Klinka*

* JUDr. Tomáš Klinka, advokát, partner v advokátskej kancelárii SIGNUM legal, Gaštanová 15, 811 04 Bratislava, 0948 931 570, tomas.klinka@signum.legal.

^{IV} Len pre kontext možno poukázať aj § 672a Obchodného zákonníka, ktorý sa týka možnosti dojednanja konkurenčnej dohody pri obchodnom zastúpení. Toto ustanovenie, ktoré predstavuje transpozíciu príslušnej európskej smernice (č. 86/653/EHS), však nie je možné – ani analogicky – vzťahovať na iné obchodnoprávne vzťahy, akými sú aj vzťahy medzi spoločníkmi.